

## Tanıtım ve Değerlendirme

***Globalleşme Sürecinde Kırgızistan'da Din Bilimleri ve Ahlâk Bilgisi  
Öğretiminin Meseleleri Uluslar arası Sempozyumu***  
(21-22 Mayıs 2007, Bişkek)

Günümüzde bireysel ve toplumsal bir çok problemin çözümünde insanların manevî eğitimlerinin güçlendirilmesinin ve bu eğitim ve öğretimin başka herhangi bir amaca hizmet etmeden doğrudan din ve vicdan özgürlüğü bağlamında verilmesinin önemi sık sık vurgulanmaktadır. Farklı şekillerde de olsa bir çok ülkede bu yönde fiili uygulamalar bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili tutumunu belirlemeye çalışan Kırgızistan, din öğretimi sahasındaki meselelerini düzenlenen uluslararası bir sempozyumda tartışma imkanı buldu.

Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Oş Devlet Üniversitesi ve Kırgız Hükümetine Bağlı Din İşleri Komisyonu'nun işbirliği ile düzenlenen "Uluslararası Globalleşme Sürecinde Kırgızistan'da Din Bilimleri ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Meseleleri Sempozyumu" 21-22 Mayıs 2007 tarihlerinde Bişkek'te gerçekleştirildi. Sempozyuma Kırgızistan, Türkiye, Kazakistan ve Rusya Federasyonu'ndan çok sayıda bilim adamı katılmış olup; 14 oturumda 64 tebliğ sunuldu.

Sempozyumda oturum başlıklarının bir kısmı şu şekilde sıralandı:

- Globalleşme sürecinde eğitim/öğretim ve bu bağlamda din öğretiminin yeri ve önemi.
- Günümüzde çeşitli ülkelerde din ve ahlak bilgisi öğretiminin durumu.

- Kırgızistan’da din ve ahlak bilgisi öğretiminin durumu.
- Kırgızistan’da orta öğretimde Âdâp-Ahlak dersinin müfredat ve öğretmenler bakımından değerlendirilmesi.
- İlahiyat öğretiminde Türkiye tecrübesi ve birikiminin Kırgızistan dikkate alınarak değerlendirilmesi.
- Kırgızistan’da İlâhiyat öğretimi ve meseleleri.

Sempozyumun açılış konuşmasını yapan Başbakan yardımcısı Sayın Dosbol Nuruulu, “Kırgızistan’ın laik bir devlet olduğunu, bu bağlamda din öğretiminin bütün dinleri kapsayacak şekilde genel manada yapılmasının gerekliliğini, bunun yanında halkın büyük çoğunluğunun müslüman olması nedeniyle, İslam Dini’nin öğretiminin üzerinde daha fazla durulması gerektiğini” vurguladı. Böyle toplantıların Kırgızistan için son derece önemli olduğunu belirten Dosbol, eğitim meselelerinin tartışıldığı bilimsel toplantıların geniş katılımlı olmasının önemine değindi.

Sempozyumun açılış konuşmasında T. C. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. M. Şevki Aydın, yanlış amaçlar doğrultusunda istismar edilmesi mümkün olduğu için, din öğretiminin dikkatli bir şekilde planlanması gerektiğini ifade etti. Laik ve demokratik ülkelerde din ve vicdan özgürlüğünün, din eğitim ve öğretimi hakkını da ifade ettiğini vurgulayan Aydın, yasaklarla toplumsal problemlerin çözülemediğini, globalleşme sonucu, dünyada herkesin birbiriyle kolayca irtibat kurabildiğini ve dînî ve ideolojik propaganda yapabildiğini söyledi. Bu durumun olumsuz yönde kullanılmaması için insanların öncelikle kendi dinlerini ve diğer dinleri doğru bir şekilde öğrenmelerinin gerekli olduğunu belirtti.

Açılış oturumunda konuşan T.C. MEB. Din Öğretimi Genel Müdürü Prof. Dr. İrfan Aycan, Osmanlı’dan sonra Türkiye’nin din öğretimini nasıl düzenleyeceğine dair yapılan tartışma sürecini ve bu sürecin günümüze kadar uzanan serencamını anlattı. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde din öğretimi modeli üzerinde duran Aycan, günümüzde din öğretiminin planlı bir şekilde yapılması gerektiğinin altını çizdi.

Açılış oturumunda bildiri sunan K.C. Din İşleri Komisyonu başkanı Toygonbek Kalmatov, Kırgızistan’da, dinler ve kültürler arası diyalog kültürünün geliştirilmesinin önemini vurguladı ve Teoloji fakültelerinin bu konuda önemli bir işleve sahip olduğunu ifade etti. Kalmatov, farklı din mensuplarının ve Kırgızistan müslümanlarının bağlı oldukları dînî geleneklerin dışındaki akımların da günümüzde Kırgızistan’da faaliyette bu-

lunduğunu, Kırgız devletinin bu durumu dikkatle takip ettiğini belirtti. Kalmatov, konuşmasında ayrıca günümüzde İslam ahlakının gençlere en güzel bir şekilde öğretilmesinin son derece önemli olduğunu vurguladı.

Açılış oturumunda sunduğu bildirisinde Doç. Dr. Recep Kaymakcan, uluslararası gelişmeleri göz önüne alarak, 1990'lı yıllardan itibaren okullarda din eğitimi/öğretimi politikaları konusundaki eğilimler, uluslararası kuruluşların etkinlikleri ve dünyanın çeşitli ülkelerinde okullarda din eğitim ve öğretiminin durumu hakkında bilgi verdi. Okullarda din eğitimi kapsamında uluslararası gayretlerden biri olarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından başlatılan "AGİT Ülkeleri İçin Devlet Okullarında Din Hakkında Öğrenme Kılavuz Kitap Hazırlama Projesi"ni zikreden Kaymakcan, projenin ilk uzmanlar toplantısının, 26-28 Mart 2007 tarihleri arasında İspanya'nın Toledo kentinde gerçekleştirildiğini ve projenin Ekim 2007'de tamamlanmasının planlandığını ifade etti. Kaymakcan'a göre bu uluslararası proje, dinin gençlerin hayatındaki önemine işaret etmekte ve dinin okullarda öğretilmesine olumlu bakmaktadır. Kaymakcan, AGİT projesinin, okullarda din ve eğitim konusunda başta AGİT'e üye ülkeler tarafından kabul edilenler olmak üzere uluslararası insan hakları ve dini özgürlüklere uygun bir tarzda dinlerin devlet okullarında nasıl öğretilebileceği konusunda temel esasları belirlemeye yönelik bir rehber kitap hazırlamayı hedeflediğini belirtti ve okullarda din öğretimi konusunda bir kılavuz hazırlamanın temel gerekçesi olarak, farklı dinler konusunda oluşan önyargı, yanlış anlama, karikatürleşmenin insanlar arası ilişkileri bazen şiddete varacak boyutta etkilediğinden söz edildiğine dikkat çekti. Kaymakcan, tebliğinde ayrıca, "Gençlerin Hayata Bakışı ve Dini Yönelimleri" başlıklı Almanya Wuezburg Üniversitesinin koordinatörlüğünü yaptığı ve 10 ülkenin katıldığı kapsamlı ampirik araştırmada elde edilen ve gençlerin geleneksel ve modern din eğitimine yönelik düşüncelerini ölçmeyi amaçlayan anket bulgularına da yer verdi.

Yukarıda belirtilen oturum başlıklarının işaret ettiği konular yanında sempozyumda yer alan diğer bazı bildiriler ise şu başlıkları taşımaktadır:

"Gençlerin Manevî Ve Ahlâkî Değerlerle Şekillenmesinde Toplumdaki Aydınların Yeri", "Kırgızistan'da Misyonerlerin Eğitim Kurumları Ve Basın Yayın Faaliyetleri", "Ahmet Yüknakî'nin Âtebetü'l-Hakâyık Adlı Eserinde Dînî Motiflerin Günümüz Eğitimi Açısından Önemi" "Manas Destanında İslam Diniyle İlgili Temalar".

Sempozyum sonuç bildirgesinde yer alan bazı hususlar ise şunlardır:

- Sempozyum katılımcıları öncelikle, Âdap-Ahlak dersleri, Teoloji bilimleri ve halkın manviyat eğitimi ile ilgili olumlu çabaları ve bunların bilimsel ortamlarda değerlendirilmesine destek vermesinden dolayı Kırgız Devletinin tutumunun gayet olumlu olduğunu belirterek, bu sempozyumu tertipleyen kurumlara, şükranlarını ifade ettiler.
- Bağımsızlıktan önceki dönem ve günümüzde misyonerlik faaliyetleri ve bazı dînî akımlar dikkate alındığında, halkın bütün dinler hakkında genel, islam dini hakkında hususen bilgilendirilmesinin zarûrî olduğu belirtildi.
- Tarihte Mahmut Kâşkarî Barskanî, Yusuf Has Hâcib Balasagûnî, Sirâceddin Ôşî ve Serahsî gibi çok sayıda alim yetiştiren veya ev sahipliği yapan Kırgızistan'ın bu günün dünyasında da insanlığı aydınlatacak büyük din bilginleri yetiştirmesinin, İslam aleminin ve bilim çevrelerinin haklı bir beklentisi olduğu ifade edildi.
- Din eğitim ve öğretiminin, ülkelerin geleceğini inşa edecek olan yeni nesillerin ahlâki gelişimlerine, milli kültür değerlerine ve ülkelerine bağlılıklarına, vatanseverlik duygularının güçlenmesine ve ayrıca sosyal barışın kuvvetlendirilmesine çok önemli katkı sağladığı ve bu nedenle din eğitim ve öğretimi üzerinde, çağdaş dünyada önemle durulduğu belirtildi.
- Teoloji fakültelerinin eğitim öğretim programlarının ülke koşullarına ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin bu kurumların verimliliğini artırma açısından gerekliliğine işaret edildi ve ayrıca Âdap-Ahlak dersi öğretim programının ülke ihtiyaçları ve koşullarına uygun, din eğitim ve öğretimi alnındaki çağdaş yönelimleri içeren bir yapıya kavuşturulabilmesi için Teoloji fakültelerinin birikiminden yararlanılması ve ders müfredatına ihtiyaçlar doğrultusunda dini bilgilerin dahil edilmesinin faydalı olacağı belirtildi.

Kırgızistan'da konusu itibarıyla ilk olan sempozyumun, dikkatleri önemli bir konuya çektiği ve bundan sonra ülke ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar için oldukça yararlı olacağına kuşku yoktur. Kırgızistan'ın konuyla ilgili yeterli sayıda uzmanının olmadığı dikkate alındığında, uluslararası katılım özelliği daha da önemli hale gelmektedir. Din öğretimi konusunda çağdaş dünyadaki uygulamaların ve eğilimlerin ortaya konulması da Kırgızistan için son derece yararlı olmuştur. Ayrıca, Türkiye ile Kırgızistan arasında var olan dayanışmanın bu açıdan ne kadar önemli olduğu bir

kez daha ortaya konulmuş ve işbirliği perspektifinin ve uygulamalarının daha sağlıklı ilerlemesi yönünde önemli bir katkı sağlanmıştır.

**Abdurrahman HAÇKALI, Doç. Dr.**  
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

***Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak,***

(Editörler: Recep Kaymakcan & Mevlüt Uyanık, İstanbul: Dem Yayınları,  
2007, 704 s., ISBN: 9756324363

Felsefe, genel anlamıyla varlık bilgi ve değer üzerine rasyonel, eleştirel ve tutarlı düşünme diye tarif edilir. Amacı da, insanoğluna tahsilus'saade, yani mutluluğu kazandırmadır. Bilgi, mutluluk; bilgisizlik de mutsuzluk sebebi olduğuna ve kendimizi mutsuz kılacak bir kötülük yapmanın da rasyonel olmadığına göre, teori/bilgi ve pratik/eylem uyumunu sağlamak esastır. Teorik olarak gerçeği bilmek yetmiyor, pratik açıdan ise iyi'yi bilmek ve buna uygun davranmak, insanı mutsuz kılacak kötü davranışlardan kaçınmakla mümkün olur. Teorik/nazari felsefe, iyi-kötü ve doğru-yanlış şeklindeki kategorik değer hükümlerine ulaşırken, pratik/ameli felsefede yapılacak şeyleri araştırır, kamil manada insan olmanın imkanını sunar.

Editörlüğünü Recep Kaymakcan ve Mevlüt Uyanık'ın yaptığı "Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak" adlı kitap bu konuya tahsis edilmiş önemli bir derleme. İslam ahlak teorilerini ön planda tutarak, muhtemel çağdaş sorunları da gözardı etmeksizin ahlakın teorik ve pratik yönlerini ilahiyatlı, sosyolog ve hukukçular tarafından ele alınmasıyla oluşmuş.

**Kitabın İçeriği**

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. "Ahlak Kavramının Temellendirilmesi" başlığını taşımayan birinci bölümde Hakan Poyraz Ahlak Dili Üzerine Felsefe, H. Yücel Başdemir Ahlak Metafiziği adlı makaleleriyle ahlak kavramıyla ilgili teorik öncülleri ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bir nevi kitabın girişi; çünkü temel sorunsallardan haberdar olunuyor.

"İslam Düşüncesinde Ahlak Anlayışları" adını taşımayan İkinci Bölümde, Mustafa Aydın, "İslam Bağlamında Ahlak" adlı makalesiyle ahlak kavramına ve ahlakla ilgili temel sorunlara değinerek, İslam ahlakının

temellendirilmesine çalışmaktadır. Hüseyin Karaman, Platoncu ahlak anlayışının İslam dünyasına etkisini tabip filozof Zekeriya er-Razi bağlamında müzakere ederken, Şaban Haklı, İslam ahlak teorilerini hem Mutezile, Eşari ve Maturudi gibi kelamcılarının, hem de filozofların fikirlerini ortaya koyarak tartışmaktadır. Haklı; kelamcılarının ahlak teorilerinde insanın fiilleri, özgürlüğü, sorumluluğu gibi kavramların belirleyici olduğu üzerinde dururken, ahlak teorilerinde ise, insanın rasyonel mutluluğu kavramının belirleyici olduğu kanaatine ulaşmaktadır. İbrahim Özdemir'in Çevre ve Ahlak adlı makalesi batının çevre ahlak ilişkisiyle ilgili kanaatlerini ifade ettikten sonra, kendimize ait bir çevre ahlakı ortaya koymada Mevlana'nın özgün fikirlerinin katkıda bulunacağını belirtmektedir. Recep Kılıç, İslam kelam düşüncesindeki ahlak anlayışlarını üç ana kolu merkeze alarak değerlendirmekte, bunların arasındaki tartışmanın ahlak ilkelerinin belirlenmesinde vahyin önemi noktasında değil de vahyin asli önemi yanında aklın fonksiyonu konusunda olduğunu belirtir. Şahin Filiz, Muhasibi'nin Ahlak Felsefesi adlı makalesinde Muhasibi'nin ahlak-din ilişkisini bir iç içelik olarak nitelediğini ve teolojik ahlakı benimsediğini ifade etmektedir. Hasan Mahmut Çamdibi Gazali'de Ahlak Terbiyesini, Ali Vasfi Kurt İbn Arabi'nin el-Futuhatu'l-Mekkiyye adlı eserine dayanarak İbn Arabi'nin Ahlak Felsefesi'ni, Sezai Küçük'de Mesnevi'de Mevlana'nın Ahlak Anlayışını tartışarak İslam Ahlakının ve İslam Ahlak Felsefesinin farklı örneklerle değerlendirilmesine katkıda bulunmuşlardır.

Üçüncü bölüm ise, "Uygulamalı Ahlak Anlayışları" başlığı altında toplanmıştır. Bu bölüm ahlak kavramının pratik yansımalarına tahsis edilmiştir. Ahmet Faruk Kılıç, Dini Ahlak'tan laik ahlaka geçişi Türkiye'de Ahlak Sosyolojisinin Oluşumu isimli makalesinde ortaya koymaktadır. Aynı konuyla ilintili olarak Durkheim'in Laik Ahlak Laik Eğitim adlı makalesinin çevirisi yer almaktadır. Ahlaki Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi adlı makalesinde Recep Kaymakcan hoşgörü kavramı, eğitim ve hoşgörü arasındaki ilişkiyi tartıştıktan sonra, hoşgörü eğitimiyle ilgili olarak öğretmenlerle önerilerini paylaşmaktadır.

Mahmut Aslan iki makaleyle katkıda bulunmakta, birinci makalesinde Türkiye'de İslam ve İş Ahlakı başlığı altında İslam ve iş ahlakını geleneğimizdeki Ahilik örgütünü merkeze alarak incelemektedir. İkinci makalesinde ise Max Weber'in Protestan çalışma ahlakı tezini diğer dinlerle karşılaştırarak bunun Türkiye'deki örnekleriyle ilgili somut örnekler vermektedir. Mevlüt Uyanık'da esere iki makaleyle katkıda bulunmaktadır.

Bilim Ahlakı Mümkün mü? Adlı ilk makalesinde bilgi, bilim ve değer kavramlarına açıklık getirdikten sonra, bilim ahlakı kurmanın imkanını ve bilgi-değer ilişkisini örnek olaylar vasıtasıyla incelemektedir. Bireysel Ahlak adlı makalesinde ise, bireysellik ve ahlakilik kavramlarını, dini ahlak ve bireysellik bağlamında değerlendirerek, İslam'ın din ve ahlak özdeşleşmesi olduğu kanaatini desteklemektedir.

Halil Kalabalık ise ilk makalesinde 5176 sayılı Kanun ve Yönetmelikle düzenlenen etik davranış ilkeleri ekseninde bireylerin iyi idare haklarının gerçekleştirilmesi amacıyla idare adına hareket eden kamu görevlilerinin etik davranış ilkelerini hukuk ve idare hukuku açısından incelemektedir. İkinci makalesinde ise, etik, etik-ahlak ilişkisi ve idari etik konuları değerlendirildikten sonra etik bir idarenin gerçekleşmesini sağlayan ulusal ve uluslar arası mekanizmaları da ifade etmektedir. Yazar etik davranış ilkelerinin yalnızca yasalarla belirlenmesinin yeterli olmadığını bunların çeşitli mekanizmalarla tamamlanması gerektiğini ifade etmektedir. Aytekin Özel ise, Etik Uygulamalar Sorunu'nu Geç dönem Wittgenstein Felsefesinde Kural İzleme ve Dini Etik Davranışları Anlama Sorunu bağlamında tartışmaya açmaktadır. Muharrem Kılıç ise, Hukuk-Ahlak İlişkisinin Temellendirilmesi başlıklı makalesinde hukuk ve ahlak kavramını tanımladıktan sonra, hukuk ve ahlak etik değerler düzeyinde ele alınmakta ve hukuk-ahlak ilişkisine benzerlik ve ayırım kriterleri de değerlendirilmektedir.

Hayati Hökekleli Çocukta Ahlak Gelişimi ve Eğitimi adlı makalesinde çocukta ahlaki gelişimin nasıl olduğu, ahlaki gelişim dönemleri ve çocuğun ahlaki eğitimi ele alınmaktadır. Mehmet Zeki Aydın ise, Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi başlıklı makalesinde ailenin çocuğun eğitimindeki rolüne vurgu yapılmakta ve ailede ahlak eğitimine dair önerilerde bulunmaktadır. Kitabın son makalesi Ayhan Tekineş tarafından Tıbb-ı Nebevî'de Etik konulu makaledir. Makale tıp etiğini İslam tıp tarihi esas olarak değerlendirmektedir.

Bu derleme; bütün felsefe bölümlerinde temel kitaplardan olan ve felsefi disiplinler hakkında ana fikirleri içeren "Günümüzde Felsefe Disiplinleri" (Derleyen: Doğan Özlem, Ara yayınları, İstanbul.1990) isimli eserin sadece Ahlak boyutunu, İlahiyat, hukuk, mantık, sosyoloji, din eğitimi ve İslam felsefesi perspektiflerinden ele alan; bu anlamda tamamlayıcı boyutu olan bir eserdir.

**Aygün Akyol, Ar. Gör.**

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.